

Identifying Farhangian University Professors' Perception of Being Educated and Its Underlying Factors to Strengthen the Cultural Foundations of the Curriculum

Mazher Babaee, * Parastoo Salehi. **

* Associate Professor, Department of Educational Sciences, Farhangian University, Tehran, Iran., Email: m.babaie@cfu.ac.ir

** Master's student in psychology and education of exceptional children, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Allameh Tabatabai University, Tehran, Iran. Email: parastosalehi8137.8137@gmail.com

Article Info

Article type:
Research Article

Key words: cultural foundations of the curriculum; being educated; perceptions; underlying factors; Farhangian University professors.

Article history:
Received :06 December 2024
Accepted : 04 March 2025

Abstract

The purpose of the research was to identify the perception of the professors of Farhangian University about being educated and its underlying factors in order to strengthen the cultural foundations of the curriculum. The interpretation paradigm was used with a qualitative approach to achieve this goal, and conceptual analysis of the concept interpretation type and documentary-library, descriptive-analytical, and Speculative Easy methods were applied. The study population included 11 Farhangian University of Kurdistan province professors in 1402-1403 using criteria-based purposeful sampling. The data collection tool was a researcher-made semi-structured in-depth interview. Findings in two parts of professors' perception of being educated, including general perceptions (7 cases) and specific perceptions of education (9 cases) and its merits, including four fields: individual (2 cases), social (4 cases), educational (5 cases), and situational (1 case), were presented. The results showed that in order to strengthen the cultural foundations of the curriculum, along with planning for science and skill development, it is necessary to pay attention to moral education in order to obtain high levels of being educated. In this way, it is possible to provide the background for being educated of the learners.

Cite this Article:

Babaee, M. Salehi, P. (2025). Identifying Farhangian University Professors' Perception of Being Educated and Its Underlying Factors to Strengthen the Cultural Foundations of the Curriculum. Biquarterly Journal of Theory and Practice in the Curriculum, 12(24), 69-92. DOI: 10.22034/tpcj.2025.492479.1054

© 2016 by Iranian Curriculum Association Press Publisher:
Iranian Curriculum Association Press

Extended Abstract

Background and Purpose: Educatedness (*farhikhtegi*)—a multidimensional concept rooted in Persian culture and philosophy—extends beyond mere academic achievement or formal qualifications. It encompasses moral integrity, intellectual maturity, cultural insight, and practical wisdom. In Iranian society, especially within the education system, fostering "educated individuals" is both a cultural aspiration and a pedagogical imperative. Given this context, the cultural foundations of the curriculum—those values and beliefs that shape educational aims—must be aligned with a nuanced understanding of what it means to be an "educated" human being.

This study explores the perceptions of professors at Farhangian University (the teacher training institution of Iran) regarding educatedness and the contextual factors that support its development. By understanding how these perceptions inform and influence curricular foundations, the research aims to inform efforts to strengthen the cultural core of Iran's national education system.

Research Questions:

1. What are the perceptions of Farhangian University professors regarding educatedness in the context of curriculum cultural foundations?
2. What individual, social, educational, and situational factors do professors identify as prerequisites for fostering educatedness among learners?

Methodology: A qualitative interpretive paradigm guided this research, employing multiple methodologies: conceptual interpretation, documentary-library analysis, descriptive-analytical methods, and philosophical inquiry (theorizing essay strategy). Data collection was carried out through semi-structured, in-depth interviews with 11 professors from Farhangian University in Kurdistan province, selected via criterion-based purposive sampling.

Participants were required to have at least five years of experience, academic specialization in humanities or education, and demonstrable interest in the research theme. The interviews were transcribed, coded, and analyzed using open and axial coding techniques. Descriptive content analysis was used to derive general themes, which were then used to theorize and extrapolate implications for curriculum design.

Findings: The study's findings fall into two broad categories: (1) professors' perceptions of educatedness, and (2) underlying contextual factors that promote it.

1. Professors' Perceptions of Educatedness: Professors' responses revealed both general and specific conceptualizations of educatedness:

- **General Perceptions:** These reflect holistic views of the educated individual:
 - o Educatedness is historically variable and context-dependent.
 - o It may or may not be linked to formal education.
 - o It blends knowledge, ethics, practical skill, and spiritual maturity.
 - o It is described as a state of being or inner disposition, not merely external behavior.
- **Specific Traits of Educated Individuals:** Professors identified several hallmark traits:
 - o Critical and analytical thinking
 - o Constant pursuit of knowledge
 - o Moral and emotional intelligence
 - o Adaptability to new contexts
 - o Wisdom and thoughtful decision-making
 - o Ability to translate theory into practice
 - o Self-regulation and alignment of behavior with one's social role

These descriptions culminate in a layered, spectrum-based model of educatedness, ranging from basic knowledge and moral sensibility to internalized ethical wisdom and transformative action. Educatedness, as perceived by these professors, is a dynamic, evolving state that integrates intellect, ethics, and character.

2. Underlying Contextual Factors Promoting Educatedness: Four domains were identified:

- **Individual Factors:**
 - o Innate disposition and potential (fitrah)
 - o Personal motivation and will
- **Social Factors:**
 - o Cultural environment and family background
 - o Role of peers and societal norms
 - o Reinforcement from ethical surroundings
- **Educational Factors:**
 - o Influence of formal education systems
 - o Informal learning processes and hidden curriculum
 - o Charisma and example of teachers and professors
 - o Availability of meaningful content (e.g., novels, films, discussions)
- **Situational Factors:**
 - o Life-changing events or "turning points" that catalyze internal transformation

Together, these factors emphasize that educatedness is not exclusively a product of schooling but emerges from a complex interaction of personal, cultural, and pedagogical influences.

Professors highlighted the crucial role of teacher modeling, moral development, and the importance of integrating ethical values into all levels of the curriculum.

Discussion and Implications: The findings suggest that a narrow, cognitive-centric view of education (focused only on knowledge transmission) is insufficient. Educatedness, as a desired educational outcome, requires the inclusion of ethical formation, reflective practice, and socio-cultural awareness.

To that end, the curriculum should:

- Promote moral education alongside academic excellence
- Foster critical thinking and introspective skills
- Encourage lifelong learning and adaptability
- Value interdisciplinary and culturally responsive teaching methods

A revised cultural foundation for the curriculum must reflect these integrated dimensions. Educational policy-makers and curriculum designers should recognize that fostering educatedness demands cultivating inner character, not just outer competence.

Conclusion: Farhangian University professors conceptualize educatedness as a multifaceted phenomenon blending knowledge, ethics, and human development. They emphasize that true educatedness goes beyond formal degrees to encompass wisdom, humility, adaptability, and practical moral action.

Curricular cultural foundations should be reoriented to support this vision, recognizing the role of teachers, learning environments, and transformative experiences. By aligning curriculum design with a deeper understanding of educatedness, Iranian education can better prepare future generations not only to excel academically but also to live ethically and contribute meaningfully to society.

Keywords: Educatedness, Farhangian University, Cultural Curriculum Foundations, Teacher Perceptions, Moral Education, Iranian Curriculum, Reflective Pedagogy

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

شناسایی ادراک اساتید دانشگاه فرهنگیان از فرهیختگی و عوامل زمینه‌ساز آن در راستای تقویت مبانی فرهنگی برنامه درسی

مظهر بابائی*، پرستو صالحی**

*استادیار، گروه آموزشی علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران. رایانامه m.babaie@cfu.ac.ir
** دانشجوی کارشناسی ارشد روان‌شناسی و آموزش کودکان استثنایی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. رایانامه parastosalehi8137.8137@gmail.com

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: علمی-پژوهشی	هدف پژوهش، شناسایی ادراک اساتید دانشگاه فرهنگیان از فرهیختگی و عوامل زمینه‌ساز آن در راستای تقویت مبانی فرهنگی برنامه‌درسی بود. برای دستیابی به این هدف، از پارادایم تفسیری با رویکرد کیفی و کاربست تحلیل مفهومی از نوع تفسیر مفهوم و روش‌های اسنادی-کتابخانه‌ای، توصیفی-تحلیلی و جستار نظریه‌پردازانه، بهره برده شد. جامعه مطالعه، شامل ۱۱ نفر از اساتید دانشگاه فرهنگیان استان کردستان در سال ۱۴۰۳-۱۴۰۲ با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند معیارمحور بود. ابزار گردآوری داده‌ها، مصاحبه‌ی عمیق نیمه‌ساختاریافته محقق‌ساخته بود. یافته‌ها در دو بخش ادراک اساتید از فرهیختگی، شامل ادراک کلی (۷ مورد) و ادراک خاص فرهیختگی (۹ مورد) و بخش بایستگی‌های آن، شامل چهار زمینه‌ی: فردی (۲ مورد)، اجتماعی (۴ مورد)، آموزشی (۵ مورد) و موقعیتی (۱ مورد)، ارائه شد. نتایج نشان داد، در راستای تقویت مبانی فرهنگی برنامه‌درسی، در کنار برنامه‌ریزی برای علم‌پروری و مهارت‌پروری، توجه به اخلاق‌پروری نیز جهت کسب مدارج بالای فرهیختگی، ضروری است. در این راستا، می‌توان زمینه‌ی فرهیختگی فراگیران را فراهم ساخت..
واژگان کلیدی: مبانی فرهنگی برنامه درسی، فرهیختگی، ادراکات، عوامل زمینه‌ساز، اساتید دانشگاه فرهنگیان	
تاریخچه مقاله: تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۹/۱۶ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۱۴	

استناد به این مقاله:

بابائی، مظهر و صالحی، پرستو. (۱۴۰۳). شناسایی ادراک اساتید دانشگاه فرهنگیان از فرهیختگی و عوامل زمینه‌ساز آن در راستای تقویت مبانی فرهنگی برنامه درسی. نظریه و عمل در برنامه درسی. دوفصلنامه نظریه و عمل در برنامه درسی. انجمن مطالعات برنامه درسی ایران؛ ۹۲-۶۹، ۱۲ (۲۴) doi: 10.22034/tpcj.2025.492479.1054

© انجمن مطالعات برنامه درسی ایران

ناشر: انجمن مطالعات برنامه درسی ایران

مقدمه

فرهیختگی، از ریشه فرهیختن، کلمه مرکبی است از فر و هیتن/ هختن/ آهختن/ آهیختن و آمیختن و در معانی: «ادب‌آموختگی، مؤدبی، علم‌آموختگی، ادب‌کرده، مؤدب، ادب‌آموخته، ادیب، عالم و تربیت‌کردن» (معین، ۱۳۷۵) آورده شده است. همچنین این مفهوم، از ریشه‌ی فرهخته و در معانی: «وضع و حالت فرهیخته، فرهیخته، برخوردار از سطح والایی از دانش، معرفت، یا فرهنگ» (انوری، ۱۳۸۶) آمده است. در توصیفی، انسان فرهیخته، انسانی است که در زمان حال، باتوجه‌به شرایط موجود زمانی و مکانی، بتواند از توانمندی‌ها و قابلیت‌های خود، برای حل مسائل و مشکلات خود، بهره بگیرد و باتوجه‌به شرایط موجود، خودش را در جنبه‌های گوناگون فردی و اجتماعی ارتقا بخشد و مهارت‌های لازم را برای زندگی بهتر در این قرن، کسب کند (صحبت‌لو و همکاران، ۱۳۹۶) و در توصیفی دیگر، انسان کامل یا فرهیخته، نه صرفاً انسان عابد، زاهد، عاقل، عاشق و... می‌باشد؛ بلکه فردی توصیف شده که تمام ارزش‌های انسانی، به طور هماهنگ و متوازن، در او رشد یابد (بهرامی قصرچمی، ۱۳۹۵). به طور کلی، توصیفات گوناگونی از انسان فرهیخته وجود دارد؛ اما از رواج اصطلاح انسان فرهیخته و فرهیختگی، دیر زمانی نمی‌گذرد (صحبت‌لو و همکاران، ۱۳۹۶)؛ در ادوار و فرهنگ‌های مختلف، انسان فرهیخته با واژه‌هایی همچون انسان کامل، انسان معیار، انسان خودشکوفای، انسان خردمند، انسان حکیم و... توصیف شده است و فرهیختگی با واژه‌هایی همچون کمال، خردمندی، حکمت و... هم‌راستا دانسته شده است.

با وجود تعدد آرا در مورد انسان فرهیخته؛ اما هر جامعه‌ای به دنبال پرورش این ویژگی در اعضای خویش است. در واقع یکی از مباحث مهمی که در جوامع مختلف مطرح می‌شود، پرورش اعضای فرهیخته و کمال‌خواه است. سعادت‌طلبی، نیک‌بختی و کمال‌خواهی در گوهر وجود آدمیان سرشته شده و بی‌تردید، تمامی انسان‌ها در طول زندگی خود در جستجوی کامیابی، رستگاری و خوشبختی‌اند (شانظری، ۱۴۰۲)؛ لذا هر جامعه‌ای به دنبال فرهیخته‌نمودن اعضای خود و دستیابی آن‌ها به سعادت است. در این راستا، به اعتقاد دورکیم^۱، هر جامعه‌ای انسان آرمانی مخصوص به خود را دارد و آموزش و پرورش انسان ایدئال جامعه (از بعد جسمانی، اخلاقی و فکری) را منتقل می‌سازد (شارع‌پور، ۱۴۰۱)؛ لذا سیستم آموزشی، امکان انتقال فرهیختگی را به اعضای جامعه فراهم می‌کند.

امروزه، جوامع مختلف به نظام آموزشی باتوجه‌به ماهیت آن، توجه ویژه دارند. هر نظام آموزشی، زیرساخت‌های بنیادی دارد که اساس و ارکان آن را تشکیل می‌دهد (حسینیان و همکاران، ۱۴۰۲) و بر مبنای این زیر ساخت‌های بنیادی، اهداف سیستم آموزشی پی‌ریزی می‌شود. در صورتی که هدف یک نظام آموزشی، پرورش فرهیختگی در اعضای جامعه باشد، نیاز است که برنامه‌ریزی برای دستیابی به آن، جزو ارکان اصلی سیستم باشد. یکی از ارکان اصلی هر سیستم آموزشی که جزو زیر ساخت‌های بنیادی آن است، برنامه‌ی درسی است که مسیر دستیابی به اهداف آموزشی را تعیین می‌کند و یکی از حیطه‌های مهم برنامه درسی مربوط به فرهنگ است؛ چراکه فرهنگ، به‌مثابه روح جامعه بوده و از آن به‌عنوان نقشه‌ی زندگی مردم یاد می‌کنند (نادری و موسوی، ۱۴۰۱) و انسان نیز موجودی فرهنگی است و هرگونه تلاش در جهت ایجاد و نهادینه کردن تغییرات مطلوب در وی، بدون توجه به فرهنگ وی که خاستگاه عمده‌ی افکار، اعمال، امیال، انتظارات و سایر عوامل مربوط به وی است، تلاشی ناتمام و ناکام خواهد بود (زارع و همکاران، ۱۴۰۲)؛ لذا مبانی فرهنگی برنامه درسی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و تقویت این مبانی در برنامه درسی، امکان

¹ - Durkheim

پرورش افراد فرهیخته در سیستم آموزشی را فراهم می‌کند؛ اما تصمیمگیری‌های عملی و اجرای سودمند در برنامه درسی، نیازمند درکی روشن و تشریح دقیق مبانی آن است (نجفی و همکاران، ۱۴۰۱)؛ لذا تقویت مبانی فرهنگی برنامه درسی زمانی امکان‌پذیر است که مفهوم فرهیختگی و عوامل زمینه‌ساز آن مشخص گردد و بر اساس آن، مبانی فرهنگی برنامه درسی در راستای فرهیختگی فراگیران تقویت گردد.

در این راستا، توجه به ادراک اساتید دانشگاه فرهنگیان از فرهیختگی و عوامل زمینه‌ساز آن، می‌تواند در دستیابی به فهم مشخصی از فرهیختگی و برنامه‌ریزی در جهت تقویت مبانی فرهنگی برنامه درسی، یاری‌رسان باشد؛ چراکه رویکرد یک فرد به برنامه‌ی درسی، بازخوردی از نگرش او به جهان، درک او از واقعیت، ارزش‌هایی که مهم فرض می‌کند و میزان دانش او است. آنچه در فرایند اجرای برنامه درسی توسط مربیان تأثیر می‌گذارد، دیدگاه و درک آنان نسبت به برنامه درسی است (سلیمی و شهبازی، ۱۳۹۶). رویکرد برنامه درسی مدرسان، نه فقط نقش آنان را در برنامه درسی، بلکه نحوه سلوک و رفتار آنان را در ارتباط با دانشجویان، تحت تأثیر قرار می‌دهد (دواتگر بدیع و همکاران، ۱۴۰۲) و مبانی آموزشی آنان را جهت می‌دهد. در این میان، دانشگاه فرهنگیان به‌عنوان یکی از زیر نظام‌های برنامه درسی ملی، نقش مهمی در اجرای موفقیت‌آمیز برنامه درسی مدارس دارد (محمدجانی و همکاران، ۱۴۰۲). هدف اصلی دانشگاه فرهنگیان، پرورده کردن افراد متخصص و مسئول برای تعلیم و تربیت دانش‌آموزان متعهد و آینده‌ساز است (صالحی‌زاده و همکاران، ۱۳۹۸). در این راستا، اساتید دانشگاه فرهنگیان، زمینه‌ساز پرورش آماده‌سازی افرادی خواهند بود که به پرورش و تربیت نسل آینده خواهند پرداخت (قاسمی و همکاران، ۱۳۹۷)، باورها و ویژگی‌های شخصی این معلمان نیز تأثیر قابل‌توجهی بر شخصیت و دیدگاه‌های دانش‌آموزان آن‌ها دارد (کرامتی، ۱۳۹۷)؛ لذا درک اساتید دانشگاه فرهنگیان از فرهیختگی، ادراک نسل آینده از آن را جهت می‌دهد؛ چرا که کاریزمای اساتید دانشگاه فرهنگیان، نقش معناداری در تبیین برنامه درسی تجربه‌شده توسط دانشجویان در هر سه بعد شناختی، عاطفی و مهارتی دارد (سبکتکین و همکاران، ۱۳۹۹) و این به نوبه‌ی خود به نسل بعد منتقل می‌شود. عدم توجه به ادراک این اساتید در تقویت مبانی فرهنگی برنامه‌ی درسی، علاوه بر این که موجب ناهمگونی میان مبانی و اهداف حیطه‌ی فرهنگی برنامه درسی می‌شود، موجب تناقض در اهداف آموزشی معلمان و سیستم آموزشی می‌گردد و این شرایط موجب سردرگمی فراگیران نیز خواهد گردید. از این‌رو نیاز است ادراک اساتید دانشگاه فرهنگیان از فرهیختگی و عوامل زمینه‌ساز آن در راستای تقویت مبانی فرهنگی برنامه‌ی درسی، شناسایی شود.

تاکنون پژوهش‌های متعددی در زمینه‌ی مفهوم فرهیختگی و عوامل زمینه‌ساز آن از دید اندیشمندان مختلف صورت گرفته است. برای نمونه حکمت (۱۴۰۱) ویژگی‌های اخلاقی و فکری انسان کامل در آثار مسلم عطار، رجبی (۱۴۰۰) چپستی انسان کامل از منظر ابن عربی و امامت از منظر علامه حلی، صلواتی و کوکرم (۱۳۹۹) ضرورت‌های سه‌گانه‌ی انسان کامل از دیدگاه ابن عربی و علامه طباطبایی، لطفی و صلواتی (۱۳۹۸) انسان کامل خسروانی به روایت سهروردی در مقایسه با آراء ملاصدرا، خیاطیان و فدوی (۱۳۹۶) نیل به کمال در نظریه‌های انسان کامل ابن عربی و انگیزش آبراهام مازلو، صحبت‌لو و همکاران (۱۳۹۶) ویژگی‌ها و ابعاد انسان فرهیخته از نگاه ابن‌سینا را بررسی نمودند و آتش‌زاده شوریده و همکاران (۱۳۹۵) به جستجوی مفهوم سلامت معنوی و شاخص‌های انسان سالم در ادیان و آیین‌های مختلف، پرداخته‌اند. در رابطه با عواملی که موجب زمینه‌سازی برای پرورش فرد فرهیخته می‌شوند، دهقانی و جوکار (۱۴۰۲) تربیت متعالی در دیدگاه امام محمد غزالی و آبراهام مازلو را بررسی می‌کنند. نتایج

ارزیابی این دو دیدگاه نشان می‌دهد، در شیوه تربیتی غزالی، بر اعتدال، ایجاد عادت به عمل نیک، و حضور مربیان فرهیخته تأکید شده است؛ درحالی‌که مازلو بر ارضای سلسله‌مراتب پایین‌تر نیازها و تکیه بر خلاقیت و آزادی فردی تأکید می‌کند. ایزدی (۱۳۹۷) نقش شاکله‌ی خوب را در پرورش انسان فرهیخته، نشان داد. کریمی (۱۳۹۳) تربیت‌شدن را به‌مثابه فطری بودن مورد بررسی قرار داده است. پژوهش وی سعی شده تا خاستگاه تربیت از بیرون به درون، از کسب به کشف و از القا و تجویز به الهام و پرهیز ارتقا یابد. در زمینه‌ی مواردی که نیاز است در تدوین مبانی برنامه‌ی درسی موردتوجه قرار گیرد نیز پژوهش‌های متعددی صورت گرفته. برای نمونه اقدام‌تبار و همکاران (۱۴۰۳) ماهیت علم در کتاب‌های زیست‌شناسی دوره دوم متوسطه رشته علوم تجربی را بررسی کردند. یافته‌ها نشان می‌دهد که کتاب‌های زیست‌شناسی دبیرستان، به طور قابل توجهی بر اجزای شناختی و معرفتی علم تأکید دارند و ممکن است، ابعاد اجتماعی و نهادی را کمتر نمایان کنند. این امر می‌تواند بر درک جامع دانش‌آموزان از ماهیت علم تأثیر بگذارد و ضرورت دارد به سایر مؤلفه‌های ماهیت علم در کتاب‌های درسی به‌صورت متوازن پرداخته شود و نیاز است، برنامه‌ی درسی برای این کتاب چندجانبه باشد. اسدیان و همکاران (۱۴۰۲) با بررسی برنامه‌های درسی بازنگری شده‌ی رشته‌های کارشناسی علوم تربیتی، روان‌شناسی و زبان و ادبیات فارسی نشان دادند که در حیطه شناختی و نگرشی (عاطفی)، برنامه‌های درسی جدید، منجر به کسب دانش و اطلاعات لازمه و حصول نگرش‌های مطلوب نسبت به رشته تحصیلی در دانشجویان گردیده است؛ اما در حیطه روانی - حرکتی (مهارتی) برنامه‌های درسی جدید منجر به کسب مهارت‌های مطلوب نشده است که این نیاز به توجه به توانمندی‌های عملی در تدوین برنامه‌ی درسی را نشان می‌دهد. غضنفری هاشمی و همکاران (۱۳۹۸) ماهیت و مبانی برنامه درسی هم‌افزا را واکاوی نمودند و ویژگی‌های این برنامه را رهاسازی پتانسیل‌ها، خودشکوفایی، هم‌نوایی اجتماعی و دیدن معلم به‌عنوان بخشی از برنامه درسی ذکر کردند. حاجی‌تبار و همکاران (۱۳۹۵) الگوی مفهومی کاهش فاصله برنامه درسی قصد شده، اجرا شده و کسب شده در نظام آموزش عمومی ایران را طراحی و اعتبارسنجی کردند. نتایج به‌دست‌آمده از پژوهش نشان داد که باتوجه‌به شناسایی عوامل اساسی شکاف موجود، می‌توان الگوی متناسب با شرایط نظام آموزشی کشور طراحی نمود که این پژوهش نقش مهم بررسی مطابقت مبانی و اهداف برنامه درسی را نشان می‌دهد. در پژوهش‌های سایر کشورها نیز مباحث مرتبط با فرهیختگی و عوامل زمینه‌ساز آن همچنین حضور آن در برنامه درسی، موردتوجه بوده است. ماراتوف^۲ و گایرات اوگلی^۳ (۲۰۱۹) به مباحث انسان کامل، مقوله روان‌شناختی و مسائل نظری علمی آن پرداختند و مراحل تعالی و تحلیل تجربی آن را نشان دادند. وستستریت^۴ و گلوک^۵ (۲۰۱۷) در رابطه با روش‌های دستیابی به خرد، نشان دادند که افرادی که در زندگی خود با مشکلات و تجارب سخت روبه‌رو بوده‌اند، خرد بالاتری نسبت به سایرین داشته‌اند. خرد به طور مثبت با پردازش اکتشافی تجربه زندگی دشوار (معناسازی، رشد شخصی) همراه است و نحوه‌ی مواجهه با مشکلات در دستیابی به خرد مؤثر است. چودوری^۶ (۲۰۱۶) در بخشی از پژوهش خود، به ارائه دلایل حضور اخلاق، ارزش‌ها و منش در برنامه درسی علوم و آموزش علوم می‌پردازد و یک مطالعه تطبیقی بین مبنای فلسفی و نظری تربیت اخلاقی مدرن غربی و ارزش‌های اخلاقی و تربیت جهانی اسلامی، ترسیم می‌کند.

² - Maratov

³ - Gayrat Ugli

⁴ - Weststrate

⁵ - Gluck

⁶ - Chowdhur

باتوجه به پیشینه‌ی توجه به فرهیختگی و نقش آن در برنامه درسی که به وسیله‌ی استراتژی تحقیقی اسنادی- کتابخانه‌ای به دست آمد، قابل فهم است که در طول تاریخ، مفهوم انسان فرهیخته و شناسایی عوامل زمینه‌ساز آن از اهداف جوامع مختلف بوده است، همچنین در راستای تقویت مبانی برنامه‌ی درسی نیز اقداماتی صورت گرفته؛ اما تاکنون ادراک اساتید دانشگاه فرهنگیان از فرهیختگی و عوامل زمینه‌ساز آن در جهت تقویت مبانی فرهنگی برنامه درسی، شناسایی نشده است؛ لذا نیاز است جهت تقویت این مبانی، نظر اساتید دانشگاه فرهنگیان که از سطوح بالای دانش تربیتی آگاهی دارند، تربیت معلمان آینده را به عهده دارند و به نوعی، آینده‌ی فرهنگی و تربیتی جامعه را جهت می‌دهند، مورد شناسایی قرار گیرد. بر چنین زمینه‌هایی، هدف پژوهش حاضر، شناسایی ادراک اساتید دانشگاه فرهنگیان از فرهیختگی و عوامل زمینه‌ساز آن در راستای تقویت مبانی فرهنگی برنامه درسی سیستم آموزشی می‌باشد؛ لذا پژوهش حاضر در پی پاسخگویی به این سؤالات می‌رود:

- ۱- ادراک اساتید دانشگاه فرهنگیان استان کردستان از فرهیختگی و انسان فرهیخته در راستای تقویت مبانی فرهنگی برنامه درسی چگونه ادراکی است؟
- ۲- باتوجه به ادراک اساتید دانشگاه فرهنگیان استان کردستان از فرهیختگی و انسان فرهیخته، چه عواملی زمینه‌ساز فرهیختگی فراگیران در نظام آموزشی‌اند؟

روش‌شناسی پژوهش

به اقتضای هدف و سؤالات پژوهش، که همانا شناسایی ادراک اساتید دانشگاه فرهنگیان از فرهیختگی و عوامل زمینه‌ساز آن در راستای تقویت مبانی فرهنگی برنامه درسی بود، پارادایم پژوهش، تفسیری و رویکرد آن ترکیبی از نوع کیفی انتخاب شد. همچنین به اقتضای گستردگی و چندوجهی بودن سؤالات و البته به منظور پاسخ‌گویی کامل به آن‌ها، از چند روش/ استراتژی پژوهشی به صورت هم‌زمان، اما تفکیکی، و هر مورد برای یک بخش یا سؤال، بهره برده شد. اخذ این رویه از آن جهت بود که کاربست یک روش/ استراتژی به‌تنهایی، امکان فراهم نمودن پاسخ درخور را با دشواری مواجه می‌ساخت. بر چنین زمینه‌ای، برای پاسخگویی به بخش‌هایی از هر دو سؤال اصلی پژوهش، از روش‌ها/ استراتژی‌های اسنادی- کتابخانه‌ای، توصیفی - تحلیلی و تحلیل محتوای توصیفی از نوع متن نوشتاری، بهره برده شد و برای بخش‌هایی دیگر نیز از استراتژی پژوهش فلسفی: جستار نظریه‌پردازانه^۷، بهره برده شد.

از منظر کاربرد استراتژی اسنادی - کتابخانه‌ای، ضمن بهره‌گیری از کتب، مقالات و سایت‌های معتبر و مرتبط در قسمت ادبیات و پیشینه در راستای تبیین و روشن‌سازی مفاهیم و عبارات مرتبط و کلیدی پژوهش، بر اساس یافته‌های پژوهش، نخست توصیفی، تحلیل گونه و تبیینی از منظر تاریخی از تنوع تصورات رایج از مفهوم فرهیختگی و مفاهیم مرتبط با آن و همچنین انواع آن صورت گرفت. و تا کنون از هر دو استراتژی، اسنادی - کتابخانه‌ای و توصیفی - تحلیلی، بهره برده شد. سپس و در مرحله دوم، با بهره‌گیری از روش تحلیل محتوای توصیفی از نوع متن نوشتاری، داده‌های حاصل از جامعه مورد مطالعه این پژوهش که با ابزار

⁷ - Philosophical inquiry: The Speculative Easy

مصاحبه‌ی عمیق نیمه‌ساخت‌یافته محقق ساخته و با میدان پژوهش اساتید دانشگاه فرهنگیان استان کردستان در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۱ با فرمت صوت، حاصل شده بود، مورد جمع‌آوری، کدگذاری، دسته‌بندی و تحلیل قرار گرفت. یعنی محتوای حاصل از داده‌های پیاده شده که هم اکنون به متن تبدیل شده بودند، به‌عنوان متن با آن‌ها مواجه شده و تحلیل محتوای کیفی - توصیفی شدند. بعد از دسته‌بندی، کدگذاری و تحلیل داده‌ها، محصول کاربست این استراتژی‌ها، به‌عنوان بیانگری برای ادعای نهایی و اصلی پژوهش کنونی، در استراتژی پژوهش فلسفی: جستار نظریه‌پردازانه، خود را نشان می‌دهد. در این استراتژی، نخست «پژوهش برنامه درسی به‌مثابه جستار مکتوب لحاظ می‌شود». «دیگر راهبرد تجربی برای شناسایی جستارها در نوشته‌ها و آثار در برنامه درسی، زمینه‌یابی از مجموعه مقاله‌های مندرج در گزیده‌هاست» (همو، ۱۳۸۸: ۹۱) که این امر در این پژوهش، در قسمت ادبیات و مبانی نظری و با کمک، استراتژی اسنادی - کتابخانه‌ای صورت گرفت.

شیوه دسترسی به این اساتید، با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند معیار محور بود که با معیار اشباع یافتگی نظری، ۱۱ نفر از اساتید این دانشگاه با دو جنس، مرد و زن، در مصاحبه مشارکت داشتند (جدول شماره ۱). معیارهای انتخاب و ورود به مصاحبه، تحصیل اساتید در رشته‌های علوم انسانی، داشتن سابقه مطالعه در موضوع پژوهش، داشتن بیش از پنج سال سابقه‌ی پژوهشی مرتبط و تمایل به شرکت در مصاحبه بود. معیارهای خروج، نداشتن وقت کافی جهت مشارکت در مصاحبه، عدم تمایل به مشارکت در مصاحبه و البته نداشتن تخصص و یا حداقل یک کار پژوهشی مرتبط با موضوع پژوهش بود. در گام سوم و با کمک روش پژوهش فلسفی: جستار نظریه‌پردازانه، کار در دو مرحله اصلی پیش رفت. ابتدا و در گام نخست، تعاریف، ذهنیات و تصورات اساتید از فرد فرهیخته و مفهوم فرهیختگی، بیان شد. در گام دوم، بایستگی‌ها و ضرورت‌های فرد فرهیخته و یا فرهیخته شدن، مورد کنکاش قرار گرفت.

تحلیل داده‌ها، نیز در چند مرحله صورت گرفت: نخست، بعد از پیاده‌سازی کامل و دقیق داده‌ها، به‌منظور اطمینان، متن داده‌ها مورد بازنگری مجدد قرار گرفت. بعد از تأیید این مرحله، با کمک کدگذاری باز و سپس محوری، اقدام به شناسایی و دسته‌بندی تعاریف مفهوم فرهیختگی شد. سپس و در مرحله دوم این گام، موارد مشترک از بین پاسخ‌های بیان شده حذف و جزء موارد مشابه قرار گرفته و موارد جدید، تدوین و دسته‌بندی شد. تاکتیک به‌کار رفته در این مرحله، ۱. قیاسی - استقرائی و ۲. تحلیل محتوای آشکار بود.

سرانجام، در پژوهش حاضر جهت حصول اطمینان از روایی در داده‌ها، از چند معیار در معنای کیفی آن استفاده گردید. در گام نخست، مطالعه و بازنگری چندباره، دقیق و وسواس‌گونه پژوهشگران در اصل متن مصاحبه‌های پیاده شده و اطمینان از توجه نمودن شرکت‌کنندگان بر موضوع و بعد رویکرد تربیتی آن. در گام دوم، توصیف دقیق فرایند گردآوری، استنباط، تحلیل و دسته‌بندی داده‌ها پرداخته شد که این فرایند میزان ثبات نسبی در فرایند دستیابی به نتایج را تأیید کرد. سپس یافته‌های به‌دست‌آمده از تحلیل داده‌های گردآوری شده به تأیید سه نفر از اساتید رسید که آن‌ها نیز همگی بر این موارد، صحه گذاشتند. همچنین با توجه به این که ابزار پژوهش در این پژوهش، مصاحبه و اسناد بودند، پژوهشگران، تلاش نمودند که نظر شخصی خویش را چه در مرحله گردآوری داده‌ها و چه در مرحله تحلیل آن‌ها به کار نیندند.

جدول شماره ۱: اطلاعات مصاحبه‌شوندگان

کدها	جنسیت	سن (سال)	تحصیلات	سابقه‌ی تدریس (سال)
۱	مرد	۴۰	دکتری فلسفه‌ی تعلیم و تربیت	۱۲
۲	مرد	۴۸	دکتری فلسفه‌ی تعلیم و تربیت	۸
۳	مرد	۵۵	دکتری فلسفه و کلام اسلامی	۲۷
۴	زن	۴۸	دکتری مدیریت آموزشی	۱۱
۵	مرد	۵۶	دکتری ادبیات فارسی	۳۲
۶	مرد	۳۹	دکتری روان‌شناسی و کودکان استثنایی	۱۲
۷	مرد	۴۴	دکتری علوم اجتماعی	۸
۸	زن	۴۰	دکتری ریاضی	۶
۹	زن	۵۳	دکتری روان‌شناسی تربیتی	۱۸
۱۰	مرد	۵۵	دکتری سنجش و برنامه‌ریزی آموزشی	۷
۱۱	مرد	۴۵	دکتری فلسفه‌ی تعلیم و تربیت	۱۵

یافته‌ها

در راستای هدف پژوهش، یافته‌های پژوهش در دو بخش ادراک و ذهنیت اساتید از مفهوم فرهیختگی و عوامل زمینه‌ساز پرورش آن در فراگیران، ارائه می‌شود. برای دستیابی به یافته‌ها از روش پژوهش توصیفی - تحلیلی و تحلیل محتوای توصیفی از نوع متن نوشتاری، استفاده شد. برای دستیابی به مفاهیم از کدگذاری باز و برای دستیابی به تم‌ها از کدگذاری محوری استفاده شد (جدول شماره ۲).

جدول شماره ۲: ادراک اساتید دانشگاه فرهنگیان از فرهیختگی و عوامل زمینه‌ساز آن

تم‌ها	مقولات	مفاهیم	کد مصاحبه‌شوندگان مرتبط با مفاهیم
ادراک فرهیختگی	ادراکات کلی از فرهیختگی	متغیر بودن مصادیق فرهیختگی در دوره‌های مختلف تاریخی	۷
		داشتن تحصیلات عالی	۴ و ۸
		عدم وابستگی به سطح تحصیلات و وابسته به صفات اخلاقی	۱، ۲، ۳، ۵، ۶، ۷، ۹، ۱۰ و ۱۱
		هم بود دانایی و مهارت	۷ و ۱۰
		برخورداری از علم توأم با اخلاق	۳، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰ و ۱۱
		اخلاق درونی شده و علم عملی	۶ و ۱۱
		حالت روحی	۱

تم‌ها	مقولات	مفاهیم	کد مصاحبه‌شوندگان مرتبط با مفاهیم
	ادراک‌های خاص از فرهیختگی (ادراکات ویژگی محور)	تحلیلی و نقادانه فکر کردن	۲
		انسان کمال‌جو	۳
		سازگاری و به‌روز بودن	۴
		همواره در پی کسب علم و دانش بودن	۵
		خردمندی	۶
		رفتار متناسب با جایگاه	۷
		نحوه‌ی برخورد در لحظه‌های بحرانی	۸
		نظم و جدیت	۱۰
		مبدل‌تئوری به عمل	۱۱
	عوامل فردی	ذات و فطرت افراد	۱، ۶، ۱۰ و ۱۱
		خواست و اراده‌ی فرد	۱، ۱۰ و ۱۱
بایستگی‌ها و عوامل زمینه‌ساز فرهیختگی فراگیران	عوامل محیطی و اجتماعی	محیط و بستر رشد	۱، ۲، ۳، ۶، ۷، ۹ و ۱۱
		محیط اجتماعی تقویت‌کننده	۶، ۷، ۹ و ۱۰
		فرهنگ و شرایط خانواده	۱، ۳، ۵ و ۶
		همسالان و هم‌دوره‌ها	۳
	عوامل آموزشی	نظام آموزش رسمی	۲، ۱۰ و ۱۱
		آموزش غیررسمی	۱ و ۵
		معلمان و اساتید	۳، ۴، ۵، ۷، ۱۰ و ۱۱
		مطالعات جانبی	۱
		کتاب‌های رمان و فیلم‌ها	۱ و ۳
	عامل موقعیتی مؤثر در فرهیختگی	تحولات لحظه‌ای	۱

۱- ادراک فرهیختگی

اساتید در بیان دیدگاه خود در رابطه با مفهوم فرهیختگی و فرد فرهیخته در نظام آموزشی و در مقاطع مختلف تحصیلی، دو نگره در باب این مبحث داشتند. ابتدا ارلئه یک ذهنیت کلی و باهم‌نگرله؛ یعنی لحاظ نمودن تصور/ حلت کلی که هر فرد برای فرد فرهیخته در نظر دارد. سپس یک ذهنیت اختصاصی بدین معنا که به طور ضمنی در میانه‌ی مباحث، از یک ویژگی اساسی نام برده‌اند که از نظر آن‌ها، می‌توان آن ویژگی را پایه و اساس فرهیختگی فراگیران در حال تحصیل در نظام آموزشی دانست. از این‌رو، جهت ارائه تصویری از انسان فرهیخته‌ای که در نظام آموزشی پرورش می‌یابد و نیاز است مبانی فرهنگی برنامه درسی بر اساس آن تقویت گردد، در ابتدا به بررسی ذهنیت کلی اساتید به صورت ادراک کلی، سپس صفت اختصاصی مدنظر هر کدام، پرداخته می‌شود.

۱-۱- ادراکات کلی از فرهیختگی

ادراک کلی، مربوط به ادراکاتی از جانب اساتیدند که انسان فرهیخته را در کل و به طور جامع، توصیف می‌کنند. این نوع ادراک، شرایط عام و کلی فرد فرهیخته را مدنظر قرار می‌دهد که بتوان مبانی فرهنگی برنامه درسی را بر اساس پرورش چنین فرهیختگی، تقویت نمود. ادراکات کلی بیان شده از جانب اساتید، عبارت‌اند از:

۱-۱-۱- **متغیر بودن مصادیق فرهیختگی در دوره‌های مختلف تاریخی:** مصادیق فرهیختگی، در گذر زمان ثابت نبوده؛ بلکه با تغییر مواجه بوده است و این تغییر، مفهوم آن را نیز تحت‌تأثیر قرار داده است؛ از این رو نیاز است در تقویت مبانی فرهنگی برنامه درسی، تعریف امروزی فرهیختگی با توجه به شرایط و نیازهای حال جامعه، مورد توجه قرار گیرد. مصاحبه‌شونده‌ی شماره ۷ در این خصوص توضیح می‌دهد: «در گذشته به فردی که آگاه و باسواد بود و اطلاعات داشت، می‌گفتن فرهیخته. وقتی جلوتر اومدیم، فرهیخته به فردی می‌گفتن که جامع علوم باشه و در رشته‌های مختلف آگاهی داشته باشه، اما الان که دنیای امروز تخصصی شده، به این افراد می‌گن متخصص، تعریفش فرق کرده.»

۱-۱-۲- **داشتن تحصیلات عالی:** تعدادی از اساتید، در توصیف درک خود از فرد فرهیخته، فرد دارای تحصیلات عالی را فرد فرهیخته معرفی کرده‌اند. مصاحبه‌شونده‌ی شماره ۴ اشاره می‌کند: «چه از لحاظ تیپ شخصیتی، چه از لحاظ فرهنگی، چه تحصیلات، افرادی در سطح دانشگاه هستند. تا حدودی، ملاک، سواد و مدرک تحصیلیه.» (مورد مشابه: کد ۸).

۱-۱-۳- **عدم وابستگی به سطح تحصیلات و وابسته به صفات اخلاقی:** باوجود اهمیت بالای تحصیلات، اساتید به این موضوع اشاره کرده‌اند که فرهیختگی و افراد فرهیخته را نباید به دارا بودن تحصیلات بالا محدود کرد؛ بلکه حتی در افراد با تحصیلات پایین نیز می‌توان فرهیختگی را مشاهده کرد؛ از این رو فرهیختگی فرد را بر اساس درجه‌ی تحصیلی وی نمی‌توان سنجید و نباید فراگیران را صرفاً به کسب مدارج تحصیلی بالا تشویق نمود. همچنین نیاز است، دقت شود که مبانی فرهنگی برنامه درسی، صرفاً در جهت موفقیت تحصیلی و کسب صرف علم، تقویت نشود. مصاحبه‌شونده‌ی شماره ۱ در این خصوص، این گونه بیان می‌کند: «ما داریم فردی بی‌سواد است، ولی خیلی فرد محترمی است و متواضع و صبور است، ویژگی‌های عالی اخلاقی دارد، ولی هیچ بهره‌ای از سواد ندارد.» (موارد مشابه: کدهای ۲، ۳، ۵، ۶، ۷، ۹، ۱۰ و ۱۱).

۱-۱-۴- **همبود دلنایی و مهارت:** از نظر برخی از اساتید، فرد فرهیخته را از یک جنبه، می‌توان فردی دانست که همزمان با داشتن علم در کار، مهارت استفاده از علم را نیز دارد و در تقویت مبانی فرهنگی برنامه درسی نیاز است به همبودی این دو مقوله توجه شود. مصاحبه‌شونده‌ی شماره ۱۰ معتقد است: «واژه‌ی فرهیخته در مفهومی، کسانی‌اند که در حرفه‌ای تجربه دارند، دانش و مهارت دارند، افرادی که در کار خود صاحب مهارت و تا حد تسلط، به ابزارهای کار، احاطه دارند.» (مورد مشابه: کد ۷).

۱-۱-۵- **برخوردار بودن از علم توأم با اخلاق:** اساتید، معتقد بودند که در توصیف فرد فرهیخته، وجود همزمان علم و اخلاق ضروری است و باید فرد علاوه بر علم و دانش بالا، از اخلاق برجسته‌ای نیز برخوردار باشد. شایسته است این مورد در تقویت مبانی فرهنگی برنامه درسی نیز مورد توجه باشد. مصاحبه‌شونده‌ی شماره ۳ نیز معتقد است: «بعضی‌ها فکر می‌کنند فردی که علمش زیاده فرهیخته است، اما علم توأم با اخلاق، توأم با خدمت، توأم با مدارا، توأم با محبت، اینا بهش می‌گن انسان فرهیخته.» (موارد مشابه: کدهای ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰ و ۱۱).

۱-۱-۶-اخلاق درونی شده و علم عملی: در توصیفی جامع‌تر نسبت به سایرین، اساتید، فرهیختگی را حالتی بیان کرده‌اند که فرد فرهیخته هم زمان با داشتن علم بالا و ویژگی‌های اخلاقی برجسته، توانایی بهره‌مندی از علم خود را داشته باشد و اخلاقش درونی و جزئی از شخصیت باشند. مصاحبه‌شونده‌ی شماره ۶ چنین توضیح می‌دهد: «فرهیختگی در نظر من، دو شاخصه‌ی اصلی دارد و یک ویژگی کلی. یکی وجود علم، دومی وجود ادب و اخلاق و ویژگی کلی، این که این علم و اخلاق درونی شده‌اند و به تبلوری در شخصیت تبدیل شده‌اند، آن موقع فرهیخته است؛ یعنی فرد این‌ها را رسانده به عمل و جزئی از ویژگی‌های شخصیتی فرد درآمده.» (مورد مشابه: کد ۱۱).

۱-۱-۷-حالت روحی: از نظر برخی اساتید، دریانی کلی، می‌توان فرهیختگی را یک حالت روحی در نظر گرفت که تمام رفتار، گفتار و افکار افراد، متأثر از این حالت است. در واقع، به حدی است که در ذات افراد، نهادینه شده است. در این راستا نیاز است، مبانی فرهنگی برنامه درسی به‌گونه‌ای تقویت شود که این فرهیختگی درونی را در افراد ایجاد کند و نه این که به طور تحمیلی، افراد را فرهیخته سازد. مصاحبه‌شونده‌ی شماره ۱ چنین بیان می‌کند: «فرهیختگی حالت است؛ حالتی روحی است که تأثیر روی ذهن و تفکرات دارد و بخشی را در رفتار نمایان می‌کند. یک سری اعتقادات است که فرد گلچین کرده و نشان می‌دهد».

۱-۲-۲-ادراک‌های خاص از فرهیختگی (ادراکات ویژگی محور)

دسته دوم از ادراکات، مربوط به ادراکاتی بودند که مفهومی کلی نداشتند؛ بلکه فرد فرهیخته را حول یک ویژگی به‌خصوص، توصیف می‌کردند و اساتید آن ویژگی را اساس فرهیختگی شخص، عنوان می‌کردند؛ به‌گونه‌ای که وجود این ویژگی در شخص را نشانه‌ی فرهیخته بودن وی تلقی می‌کردند و لازم می‌دانستند که در تقویت مبانی فرهنگی برنامه درسی مورد توجه قرار گیرد. این دسته از ادراکات، عبارت‌اند از:

۱-۲-۱-تحلیلی و نقادانه فکرکردن: فرد فرهیخته، می‌تواند شخصی باشد که تفکر تحلیلی و نگاه نقادانه به امور مختلف دارد و این ویژگی را می‌تون یکی از ارکان اصلی فرهیختگی دانست. مصاحبه‌شونده‌ی شماره ۲ اظهار می‌کند: «به نظر من فرهیخته کسی است که دارای تفکر انتقادی باشد؛ یعنی بتواند به مسائل دیدی انتقادی داشته باشد و با دیدی تحلیلی به مسائل نگاه کند».

۱-۲-۲-انسان کمال‌جو: انسان فرهیخته، فردی است که در پی کسب کمالات باشد، این کمالات نیاز است که حقیقی باشند و نه کاذب. نیاز است، مبانی فرهنگی برنامه درسی در راستای دستیابی به کمالات حقیقی و فطری انسان تقویت شود. در این خصوص، مصاحبه‌شونده‌ی شماره ۳ نیز معتقد است: «انسانی که در مسیر کماله، به معنای واقعی، طی طریقت کنه، ما بهش می‌گییم فرهیخته».

۱-۲-۳-سازگاری و به‌روز بودن: انسان فرهیخته، فردی است که بتواند خود را به‌راحتی با شرایط کنونی وفق دهد و سطح سازگاری بالا با محیط‌های مختلف داشته باشد؛ البته نه به معنای هم‌رنگ جماعت شدن؛ بلکه با حفظ اصالت خویش با دنیای جدید سازگار شدن. مصاحبه‌شونده‌ی شماره ۴ فرد فرهیخته را این گونه توصیف می‌کند: «کسی که خودش را با دنیای امروز سازگار کرده باشد، خیلی تفاوت بین خودش و دنیای امروز حس نکند و به‌روز باشد».

۴-۲-۱- همواره در پی کسب علم و دانش بودن: به نظر می‌رسد که فرد فرهیخته، فردی است که هیچ‌گاه از علم‌آموزی، خسته نشود و به دنبال کسب مراتب بالاتر باشد. مصاحبه‌شونده‌ی شماره ۵ بیان می‌کند: «از نظر خودم، یعنی آموختن علم و دانش و سیراب‌نشدن از آموختن علم».

۵-۲-۱- خردمندی: از نظر اساتید، نشانه‌ی اصلی فرهیختگی را می‌توان، عاقل بودن و خردمندی دانست و برنامه درسی نیز نیاز است، در راستای آن تقویت شود؛ چنان که مصاحبه‌شونده‌ی شماره ۶ در خصوص فرد فرهیخته، معتقد است: «اگر به دنبال افراد خردمند باشیم، افراد فرهیخته را هم پیدا می‌کنیم».

۶-۲-۱- رفتار متناسب با جایگاه: فرد فرهیخته را می‌توان فردی دانست که آن گونه که شایسته‌ی شأن و جایگاهش است رفتار می‌کند، در فرایند تقویت مبانی فرهنگی برنامه درسی نیز نیاز است، برنامه‌ریزی شود تا فراگیران را با شأن و جایگاهشان آشنا نمود. مصاحبه‌شونده‌ی شماره ۷ این گونه شرح می‌دهد: «فرد فرهیخته، کسیه که متناسب با شأن خودش مطالعاتی داشته و حرف‌زدنش، موضع‌گیری‌ش، واکنش‌های هیجانی‌ش، با فردی که این تجربه‌ها رو نداشته، متفاوت. مثلاً پزشکی که متناسب با شأنش در رانندگی، در خانواده و در موقعیت‌های مختلف، رفتار می‌کنه».

۷-۲-۱- نحوه‌ی برخورد در لحظه‌های بحرانی: از نظر اساتید، فرد فرهیخته، نه صرفاً در شرایط عادی، بلکه که در هر شرایط و حالتی و در هر محیطی، شخصیت فرهیخته‌ی خود را حفظ می‌کند. مصاحبه‌شونده‌ی شماره ۸ معتقد است: «فرهیخته بودن در لحظه‌ها دیده می‌شود. مهم این است که من در لحظه‌ای که عصبانی هستم، چطور برخورد می‌کنم، در لحظه‌ای که خسته‌ام، چطور برخورد می‌کنم. باید شخصیت فرد شکل گرفته باشه که در این لحظه‌ها هم فرهیختگی‌اش را نشان بده. اعمال و عکس‌العمل‌ها در لحظه‌های بحرانی، فرهیختگی را نشان می‌دهند».

۸-۲-۱- نظم و جدیت: داشتن نظم و جدیت در کار، می‌تواند ویژگی اصلی فرد فرهیخته باشد و مبانی فرهنگی برنامه‌درسی نیز نیاز است در راستای آن تقویت گردد؛ آن‌چنان که مصاحبه‌شونده‌ی شماره ۱۰ معتقد است: «نظم پشتیبانی است که با استفاده از آن، هر کسی می‌تواند فرهیخته را از غیر فرهیخته تشخیص دهد؛ چون نظم باعث می‌شود که پیشرفت حاصل شود».

۹-۲-۱- مبدل تئوری به عمل: فرد فرهیخته، فردی است که بتواند نظریه‌ها را در عمل اجرا کند، در این جهت تلاش کند و محدود به نظریات نباشد. مصاحبه‌شونده‌ی شماره ۱۱ معتقد است: «به نظرم فرهیخته کسی است که توانایی این را داشته باشد که اگر نظریه‌هایی دارد که تئوری‌اند، در عمل به کار ببرد و اگر نتوانست، تلاش کند. فردی فرهیخته است که نظریه‌ها را به عمل، تبدیل کند».

۲- بایستگی‌ها و عوامل زمینه‌ساز فرهیختگی فراگیران

در کنار ذهنیت اساتید از فرهیختگی، دیدگاه آنان در خصوص عوامل زمینه‌ساز پرورش افراد فرهیخته نیز در تقویت مبانی فرهنگی برنامه درسی نقش دارد. عوامل متنوعی در زمینه‌ها و ابعاد مختلف در فرهیختگی افراد نقش مؤثر دارند. این عوامل در چهار بخش، دسته‌بندی شده‌اند:

۲-۱- عوامل فردی

در رابطه با عوامل فردی که بر فرهیخته بودن یا فرهیخته شدن افراد تحصیل کرده یا در حال تحصیل، تأثیر می‌گذارد و وابسته به خود فرد است، دو عامل اصلی ذکر شده است:

۲-۱-۱- **ذات و فطرت افراد:** اساتید، معتقد بودند که تمام فرهیختگی را نمی‌توان از طریق برنامه‌ی درسی و آموزش در فرد ایجاد کرد؛ بلکه فرهیختگی در مواردی، می‌تواند ذاتی باشد و به ارث رسیده باشد. مصاحبه‌شونده‌ی شماره ۱ معتقد است: «بخشی از فرهیختگی قابل آموزش نیست، بخشی از فرهیختگی محصول فطری و ذاتی خود فرد است.» (موارد مشابه: کدهای ۶، ۱۰ و ۱۱).

۲-۱-۲- **خواست و اراده‌ی فرد:** از نظر اساتید، فراگیران برای فرهیخته شدن، باید به داشتن چنین ویژگی و حالتی، رغبت داشته باشند تا بتوان فرهیختگی را در آنان پرورش داد. مبانی فرهنگی برنامه درسی را نیز باید در راستای داشتن چنین حالتی تقویت نمود. مصاحبه‌شونده‌ی شماره ۱ معتقد است: «بخشی نوع اراده‌ی فرد است که حتماً باید خودش بخواهد که فرد فرهیخته‌ای باشد.» (موارد مشابه: کدهای ۱۰ و ۱۱).

۲-۲- عوامل محیطی و اجتماعی

محیطی که فرد در آن پرورش می‌یابد، به طور مستقیم و غیرمستقیم در شکل‌گیری شخصیت و ذهنیت افراد مؤثر است و زمینه‌ی فرهیختگی را فراهم می‌کند. عواملی محیطی و اجتماعی که بر فرهیختگی افراد تأثیر می‌گذارند و نیاز است در تقویت مبانی فرهنگی برنامه درسی مورد توجه قرار گیرد، ذکر شده است. این عوامل عبارت‌اند از:

۲-۲-۱- **محیط و بستر رشد:** برای این که افراد، فرهیخته، پرورش یابند، علاوه بر آموزش، نیاز است که زمینه و بستر مناسبی نیز برای آن‌ها فراهم شود، در این خصوص محیط و بستری که مدارس و آموزشگاه‌ها فراهم می‌کند، نقش مهمی دارد. مصاحبه‌شونده‌ی شماره ۳ نظر خود را با مثالی این گونه بیان می‌کند: «دانه‌ی گندم را بکاری ده‌ها مثل خودش تولید می‌کند، بگذاری روی یک چوب، همون جوری می‌مونه، باید زمینه‌ی مناسب فراهم بشه.» (موارد مشابه: کدهای ۱، ۲، ۶، ۷، ۹ و ۱۱).

۲-۲-۲- **محیط اجتماعی تقویت‌کننده:** تقویت و تشویق برای تلاش در جهت فرهیخته بودن یا نشان دادن شخصیت فرهیخته در سیستم آموزشی، می‌تواند نقش مؤثری در رغبت افراد به فرهیختگی داشته باشد، به گونه‌ای که مصاحبه‌شونده‌ی شماره ۶ معتقد است: «افرادی که در جوامع اخلاقی باشند، برای رفتار اخلاقی نشان دادن، تقویت‌کننده‌های اجتماعی دریافت می‌کنند و بعد از مدتی این رفتار درونی می‌شود و نیاز به تقویت ندارد.» (موارد مشابه: کدهای ۷، ۹ و ۱۰).

۲-۲-۳- **فرهنگ و شرایط خانواده:** بخشی از فرهیختگی، تحت تأثیر فرهنگ و شرایطی است که در خانواده‌ی افراد وجود دارد و برنامه درسی نیاز است که به پیشینه‌ی خانوادگی افراد نیز توجه داشته باشد و بر اساس آن تقویت گردد. در این خصوص مصاحبه‌شونده‌ی شماره ۱ نقش خانواده در فرهیختگی را چنین بیان می‌کند: «بخشی از فرهیختگی به ارث می‌رسد؛ نه از طریق ژنتیک، بلکه از طریق تقلید از رفتار پدر و مادر و افراد بزرگ‌تر. فرد بلید پشتیبانی همچون خانواده داشته‌باشد و درجه‌ای از فرهیختگی در خانواده جریان داشته باشد. مثلاً آرامش درون خانواده‌اش، تواضع پدر و مادر، احترام پدر و مادر به بچه، بهش توهین

نکنند، عصبانی نشوند، تردش نکنند، مشاهده‌کننده‌ی خیانت‌های فکری و رفتاری اطرافیانش نباشد و...» (موارد مشابه: کدهای ۳، ۵ و ۶).

۲-۲-۴-همسالان و هم‌دوره‌ها: فرهیختگی، می‌تواند تحت‌تأثیر افراد هم سن و سالی که با فرد معاشرت دارند، قرار بگیرد و سبک زندگی آن‌ها را جهت دهد؛ مبانی فرهنگی برنامه درسی تقویت‌شده برای پرورش افراد فرهیخته نیز نیاز است به این تأثیر توجه کافی داشته باشد و بر مبنای آن تدابیری بیاندیشد. مصاحبه‌شونده‌ی شماره ۳ این چنین بیان می‌کند: «بخشی از فرهیختگی، تأثیر هم‌سن‌وسال‌هاست».

۲-۳-عوامل آموزشی

بخشی از فرهیختگی افراد، حاصل آموزش و تربیت است و به طور مستقیم، تحت‌تأثیر برنامه درسی سیستم آموزشی است. عوامل آموزشی که بر فرهیختگی افراد تأثیر می‌گذارند، عبارت‌اند از:

۲-۳-۱-نظام آموزش رسمی: سیستم آموزشی که افراد در آن مشغول به تحصیل‌اند و سیاست‌های آن، می‌تواند از مهم‌ترین عوامل مؤثر در پرورش افراد فرهیخته، باشد. مصاحبه‌شونده‌ی شماره ۱۰ معتقد است: «نظام‌های آموزشی نقش اساسی دارند؛ نظام آموزش، می‌تواند برانگیزاننده باشد یا برعکس، مانع باشد.» (موارد مشابه: کدهای ۲ و ۱۱).

۲-۳-۲-آموزش غیررسمی: فرهیختگی مانند مطالب علمی نیست که به شکل مستقیم آموزش داده شود؛ بلکه از راه آموزش پنهانی یا غیرمستقیم، آموزش داده می‌شود و این امر در فرایند کلاس‌های آموزشی و تحت‌تأثیر مبانی فرهنگی برنامه درسی، رخ می‌دهد. مصاحبه‌شونده‌ی شماره ۵ اشاره می‌کند: «در مدارس و دانشگاه‌ها علم را مستقیم آموزش می‌دهند، تربیت را غیرمستقیم.» (مورد مشابه: کد ۱).

۲-۳-۳-معلمان و اساتید: در فرایند تحصیل افراد، معلمان و اساتید شرایط کلاس و زمینه‌ی تربیت افراد را جهت می‌دهند و شخصیتشان در فرهیخته پرورش‌یافتن افراد، تأثیرگذار است. مصاحبه‌شونده‌ی شماره ۳ معتقد است: «مهم‌ترین نقش آموزش را معلم‌ها و اساتید دارند که زمینه را مهیا می‌کنند.» (موارد مشابه: کدهای ۴، ۵، ۷، ۱۰ و ۱۱).

۲-۳-۴-مطالعات جانبی: با این که افرادی که به‌عنوان اشخاص فرهیخته در جامعه شناخته شده‌اند، بیشتر مربوط به زمینه‌ی علوم‌انسانی‌اند، اما فرهیختگی، صرفاً به این زمینه علمی محدود نمی‌شود و افراد مربوط به سایر زمینه‌ها نیز با داشتن مطالعات مناسب و مرتبط، می‌توانند به سطوح بالایی از فرهیختگی برسند؛ تقویت مبانی فرهنگی برنامه درسی در این زمینه و معرفی منابع مناسب، نقش مؤثر دارد. در این خصوص مصاحبه‌شونده‌ی شماره ۱ معتقد است: «مطالعات جانبی افرادی که در رشته‌های مربوط به علوم‌انسانی هم نیستند، می‌تواند در فرهیختگی‌شان، نقش داشته باشد».

۲-۳-۵-کتاب‌های رمان و فیلم‌ها: خواندن کتاب‌ها و رمان‌های پر محتوا یا دیدن فیلم‌های تفکربرانگیز، می‌تواند در فرهیختگی افراد در سیستم آموزشی، نقش مؤثر داشته باشد؛ البته برنامه درسی تقویت شده در جهت پرورش فرهیختگی نیز نیاز است، در معرفی منابع مناسب، مؤثر باشد. مصاحبه‌شونده‌ی شماره ۱ معتقد است: «بخشی از آموزش فرهیختگی در ادبیات است، به‌خصوص

رمان خواندن، البته رمان‌های درجه یک نه هر رمانی، رمان‌های فلسفی، روان‌شناسی، تاریخی، سیاسی، اجتماعی و بخشی نیز فیلم نگاه کردن است.» (مورد مشابه: کد ۳).

۲-۴- عامل موقعیتی مؤثر در فرهیختگی

باوجود تمام زمینه‌های بیان شده؛ اما فرهیختگی، همواره به وجود زمینه‌ی مناسب محدود نمی‌شود؛ به عاملی که نادراً، در یک لحظه و تحت تأثیر یک فرد یا موقعیت ایجاد می‌شود، تحت تأثیر عوامل مستمر و جاری برای فرهیخته شدن نیست و امری ضمنی نیست که همیشه در جریان باشد، اشاره شده است:

۲-۴-۱- تحولات لحظه‌ای: فرهیختگی در تمام افراد، روندی کاملاً تدریجی ندارد و در بعضی مواقع، احتمال دارد که اتفاقی خاص و ویژه باعث تحول در شخصیت افراد شود. نیاز است مبانی فرهنگی برنامه درسی در راستای افزایش چنین رخدادهایی تقویت گردد. مصاحبه‌شونده‌ی شماره ۱ این گونه بیان می‌کند: «ممکن است فردی هیچ زمینه‌ی مناسبی برای فراهم شدن باشد؛ اما موقعیتی را می‌بیند و متحول می‌شود یا شخصیتی را می‌بیند و متحول می‌شود یا فیلمی را می‌بیند و متحول می‌شود.»

نتیجه‌گیری

در پاسخ به سؤال اول پژوهش، در خصوص این که ادراک اساتید دانشگاه فرهنگیان استان کردستان از فرهیختگی و انسان فرهیخته در راستای تقویت مبانی فرهنگی برنامه درسی چگونه ادراکی است؟ تحلیل یافته‌ها نشان می‌دهد که ادراک اساتید از فرهیختگی، به گونه‌ای نیست که فرهیخته‌بودن را صرفاً دارای یک حد مطلق بدانند؛ بلکه افراد مختلف در زمان‌های مختلف نسبت به خود و دیگران از سطوح مختلف فرهیختگی برخوردار بوده‌اند و سطح فرهیختگی افراد، می‌تواند تغییر کند. فرهیختگی دارای سطوح و درجات متفاوت است که می‌توان توصیفی طیف‌گونه از آن ارائه داد؛ در این طیف هم فرد دارای مدارج تحصیلی بالا و هم فرد دارای کمال اخلاقی قرار دارد، اما این دو در ابتدای طیف قرار می‌گیرند. در بخش‌های بالاتر مدارج فرهیختگی، ترکیبی از علم و اخلاق را شاهد خواهیم بود؛ به گونه‌ای که فردی که هم دارای درجه‌ی عالی از علم و هم اخلاق متعالی است، از فرد دارای سطح سواد پایین‌تر دارای اخلاق متعالی یا فرد دانشمند فاقد اخلاق، برتر است و در مرتبه‌ی بالاتری از فرهیختگی، قرار می‌گیرد. در ادامه‌ی طیف، فردی که هم‌زمان با علم و اخلاق، دارای توانایی خلاقیت و نوآوری با بهره‌گیری از علم و اخلاقش است از مراتب بالاتری نسبت به فرد عالم با اخلاق، برخوردار است. این نوع ادراک اساتید دانشگاه فرهنگیان از فرهیختگی، نشان می‌دهد که افراد، با حرکت در مسیر پیشرفت علمی و دریافت کمالات، می‌توانند به درجات بالاتری از فرهیختگی دست یابند، به گونه‌ای که فرهیختگی و خردمندی به حالت روحی و ذاتی فرد، مبدل شود و در رفتار، گفتار و تمام حالات وجودی، علمی و اخلاقی‌اش نمود یابد. همچنین این نوع ادراک، نشان می‌دهد که از نظر اساتید، فرهیختگی هم از لحاظ علمی و هم اخلاقی، ارزشمند است؛ اما بعد اخلاقی فرهیختگی برای دستیابی به سطح بالای فرهیختگی، ضرورت دارد؛ چراکه در صورت نبودش امکان دستیابی به مدارج بالاتر فرهیختگی وجود ندارد؛ لذا بر این اساس اساس، نیاز است مبانی فرهنگی برنامه‌ی درسی نظام آموزشی، به گونه‌ای تقویت شود که در کنار توجه به علم‌آموزی، برنامه‌هایی جهت کاربردی نمودن علم آموخته‌شده و خلاقیت در آن، تدارک دیده شود؛ اما در کنار کسب مهارت و توجه برنامه درسی به آن، در سطح بالاتری نیاز است، آموزش و تقویت نگاه اخلاقی به علم و تلاش برای کسب علم

نافع و خدمت‌رسان نیز در مبانی فرهنگی برنامه درسی در نظر گرفته شود؛ چرا که علم بدون اخلاق زمینه‌ی کسب مدارج بالای فرهیختگی را فراهم نمی‌سازد و چه‌بسا زمینه‌ای برای جنایات بشری که در حال حاضر شاهد آن هستیم، فراهم نماید؛ لذا توجه مبانی فرهنگی برنامه درسی به اخلاق پروری در کنار علم‌پروری و مهارت‌پروری، جهت تربیت فراگیران فرهیخته، ضروری است و نیاز است در مبانی فرهنگی برنامه درسی مورد توجه قرار گیرد.

اما در کنار ادراک کلی از فرهیختگی، یافته‌ها نشان داد که اساتید برای تشخیص افراد فرهیخته از غیر فرهیخته، یک ملاک خاص و ویژه را در نظر می‌گیرند. مواردی همچون تفکر نقادانه و تحلیلی، کمال‌جویی، خردمندی، نظم و جدیت و... از سوی اساتید ذکر شد که به نظر می‌رسد، اساتید برنامه‌ریزی برای پرورش و تقویت چنین ویژگی‌هایی را در خلال برنامه درسی جهت پرورش فراگیران فرهیخته، ضروری می‌دانند. یافته‌های مربوط به این سؤال پژوهش با پژوهش‌های حکمت (۱۴۰۱)، رجبی (۱۴۰۰)، صلواتی و کوکرم (۱۳۹۹)، لطفی و صلواتی (۱۳۹۸)، خیاطیان و فدوی (۱۳۹۶)، صحبت‌لو و همکاران (۱۳۹۶) و آتش‌زاده شوریده و همکاران (۱۳۹۵)، از جهت شناسایی مفهوم فرهیختگی از دید افراد اندیشمند، همسویی دارد. به علاوه، اقدام‌تبار و همکاران (۱۴۰۳) به تدوین برنامه‌ی درسی چند جانبه، اسدیان و همکاران (۱۴۰۲)، توجه به حیطه مهارتی برنامه‌های درسی، حاجی‌تبار و همکاران (۱۳۹۵)، به اهمیت شناسایی شکاف میان مبانی و اهداف برنامه درسی و چودوری (۲۰۱۶)، به دلایل حضور اخلاق، ارزش‌ها و منش در برنامه درسی علوم و آموزش علوم، اشاره کردند که بررسی ادراک اساتید از فرهیختگی نیز نیاز به چنین مواردی در تقویت مبانی فرهنگی برنامه درسی را نشان می‌داد. ماراتوف و گایرات اوگلی (۲۰۱۹) نیز مراحل تعالی انسان کامل را نشان دادند که پژوهش کنونی نیز این مورد را تحلیل نمود.

در پاسخ به سؤال دوم پژوهش، در خصوص این که باتوجه به ادراک اساتید دانشگاه فرهنگیان استان کردستان از فرهیختگی و انسان فرهیخته، چه عواملی زمینه‌ساز فرهیختگی فراگیران نظام آموزشی‌اند؟ یافته‌ها نشان داد که فرهیختگی، تنها محصول آموزش یا فطرت و ذات افراد نیست، بلکه مجموعه‌ای از عوامل، از جمله: خواست و اراده‌ی افراد، محیط زندگی و فرهنگی که بر جامعه‌ی شخص، حاکم است، افرادی که در زندگی شخص نقش دارند و سیستم آموزش و پرورش که فرد در آن تحصیل کرده است، می‌تواند در آن، نقش داشته باشد. فرهیختگی چیزی نیست که صرفاً بتوان از راه آموزش آن را به افراد آموخت، بلکه ذات و شخصیت افراد، باید ظرفیت دریافت آن را داشته باشد و علاقه به فرهیختگی از درون افراد سرچشمه بگیرد نه این که امری بیرونی و تحمیلی باشد. البته باید به این نکته توجه کرد که تقویت مبانی فرهنگی برنامه درسی، متناسب با نیازهای کسب فرهیختگی که بتواند کاستی‌های افراد در خصوص دستیابی به عوامل زمینه‌ساز را جبران نماید، می‌تواند بر روی ذات و رغبت افراد، تأثیرگذار باشند؛ لذا پرورش فراگیر فرهیخته با تقویت چندبعدی مبانی فرهنگی برنامه درسی و باتوجه به تمام بایستگی‌های فرهیختگی، می‌تولند زمینه‌ی مناسبی برای رشد و پرورش فراگیران فرهیخته فراهم کند. برای مثال با فراهم نمودن محتوای آموزشی مناسب و ترغیب فراگیران به مطالعه، می‌تواند کاستی‌های فراگیران در زمینه‌ی فرهنگی را تا حدودی جبران نماید یا با در اختیار گذاشتن معلمان فرهیخته، برای فرهیختگی فراگیران زمینه‌سازی کرد و به‌طور کلی زمینه را برای رخ دادن سایر عوامل زمینه‌ساز آماده کند. در نتایج پژوهش‌های دهقانی و جوکار (۱۴۰۲) و غضنفری هاشمی و همکاران (۱۳۹۸) نیز به لزوم وجود معلم فرهیخته و اهمیت زمینه‌سازی مناسب و فراهم‌سازی امکانات مناسب تربیتی و محیطی برای فرهیختگی افراد، اشاره شد و این امر، لزوم توجه به انتخاب و تربیت معلم شایسته برای فرهیخته‌نمودن فراگیران را نشان می‌دهد. همچنین ایزدی (۱۳۹۷) و کریمی (۱۳۹۳) به

زمینه‌ی فطری فرهیختگی، اشاره کرده‌اند و آنان نیز نشان داده‌اند که بخشی از فرهیختگی، ناشی از ذات و سرشت افراد است؛ لذا همسو یا یافته‌های پژوهش، نمی‌توان تمام فرهیختگی را معطوف به تربیت دانست. نتایج پژوهش وستستریت و گلوک (۲۰۱۷) نیز از نظر اشاره به نقش شرایط سخت در زمینه‌سازی برای فرهیختگی، با نتایج پژوهش کنونی همسوئی دارد و نشان می‌دهد که زمینه‌ی رشد فرد به فرهیخته‌شدن وی جهت می‌دهد. البته، نتیجه‌ی این پژوهش تاحدودی، ترکیب چند زمینه از عوامل ذکر شده در پژوهش کنونی را شامل می‌شود چنان که بسته به ذات، حمایت‌ها و تربیت، فرد توانایی تاب‌آوری در شرایط سخت را به دست خواهد آود و این عامل برای همه یکسان نیست.

به‌منظور تحقق هدف اصلی و نهایی پژوهش و همچنین پاسخگویی به سؤالات آن، بعد از کاربست استراتژی توصیفی - تحلیلی از نوع متن نوشتاری، استراتژی پژوهش فلسفی: جستار نظریه‌پردازانه آن‌طور که موردنظر شوبرت بوده است، مورد، استفاده قرار گرفت. باتوجه‌به نتایج، پیشنهاد می‌شود، مبانی فرهنگی برنامه‌ی درسی سیستم آموزشی کشور در راستای دستیابی به درجات بالای فرهیختگی، بر مبنای یافته‌های پژوهش، تقویت شود و در این راستا، پرورش هر یک از ویژگی‌های اساسی فرهیختگی که از سوی اساتید ذکر شد، موردتوجه قرار گیرد. همچنین پیشنهاد می‌شود که در تقویت مبانی فرهنگی برنامه درسی، فراهم‌سازی هر یک از زمینه‌های فرهیختگی، در اولویت قرار گیرد. نتایج به‌دست‌آمده در این پژوهش، محدود به اساتید دانشگاه فرهنگیان استان کردستان می‌باشد و انجام چنین پژوهشی در هر ناحیه‌ی دیگری، می‌تواند نتایج متفاوتی در خصوص ادراک یا عوامل زمینه‌ساز به همواره داشته باشد. پیشنهاد می‌شود چنین پژوهشی در سایر نواحی و استان‌های کشور نیز صورت گیرد تا امکان بررسی و مقایسه‌ی گسترده‌تر برای پژوهشگران فراهم شود، همچنین پیشنهاد می‌شود روش‌های تربیت افراد فرهیخته نیز مورد بررسی قرار گیرد؛ چرا که در این پژوهش به مبانی و زمینه‌ها پرداخته شده بود و نیاز است روش‌های پرورش افراد فرهیخته نیز موردتوجه قرار گیرد.

References :

Asadian, S., & Abdollahi, S. (2023). A review of revised curricula in undergraduate programs of educational sciences, psychology, and Persian language and literature in achieving intended goals. *Theory and Practice in Curriculum*, 11(22), 133–168.

Atashzadeh Shourideh, F., Karamkhani, M., Shokri Khoubestani, M., Fani, M., & Abdoljabari, M. (2016). Exploring the concept of spiritual health and the indicators of a healthy human in various religions and traditions. *Research in Religion and Health*, 2(4), 63–71.

Bahrami Ghasarchami, K. (2016). The Perfect Human from the Perspective of Ibn Arabi and Rumi. *Erfan Research Journal*, 8(15), 19–50.

Chowdhury, M. (2016). Emphasizing morals, values, ethics, and character education in science education and science teaching. *The Malaysian Online Journal of Educational Science*, 4(2), 1–16.

Dehghani, L., & Jokar, N. (2023). Transcendent education from the perspectives of Imam Mohammad Ghazali and Abraham Maslow. *Research in Islamic Education Issues*, 31(58), 155–184.

Dowatgar Badi', N., Adib, Y., Talebi, B., & Daneshvar, Z. (2023). Faculty strategies in the process of implementing intended curriculum changes. *Bi-monthly Journal of Educational Strategies in Medical Sciences*, 16(5), 471–479.

Farhang-e Bozorg-e Sokhan [Sokhan Large Dictionary], Vol. 6. (2007). H. Anvari (Ed.). Tehran: Sokhan.

Ghasemi, M., Haji Hosseinneshad, G., Mosipour, N., & Hosseinihah, A. (2018). Explaining the practical knowledge (skills and activities) of teacher trainers based on reflective practice competence. *Theory and Practice in Curriculum*, 6(12), 43–66.

Hajitabar, M., Maleki, H., & Ahmadi, G. (2016). Designing and validating a conceptual model to reduce the gap between intended, implemented, and achieved curriculum in Iran's general education system. *Theory and Practice in Curriculum*, 4(7), 5–30.

Hasanian, B. S., Nili, M., & Sharifian, F. (2023). Identifying the dimensions and components of a professional development model for teachers: A meta-synthesis of professional development models. *Theory and Practice in Curriculum*, 11(22), 89–132.

Hashemian, N., Mosipour, N., & Hosseinihah, A. (2019). Analyzing and explaining the nature and foundations of a synergic curriculum. *Theory and Practice in Curriculum*, 7(14), 97–148.

Hekmat, Sh. (2022). Ethical and intellectual characteristics of the perfect human in the works of Attar. *Journal of Ethics Research*, 13(2), 77–102.

Karamati, A. (2018). Investigating the impact of contextual variables on epistemological beliefs of student-teachers in Farhangian University. *Theory and Practice in Curriculum*, 6(12), 127–140.

Khayyatian, G., & Fadavi, S. (2017). Attaining perfection in Ibn Arabi's and Maslow's theories of the perfect human. *Erfan Research Journal*, 9(19), 1–20.

Karimi, A. (2014). Being educated as an innate human nature. *Islamic Education*, 9(19), 117–137.

Lotfi, Z., & Salavati, A. (2019). The Khusrawian perfect human according to Suhrawardi in comparison with Mulla Sadra's views. *History of Philosophy*, 10(2), 61–92.

Maratov, T., & Gayrat Ugli, M. T. (2019). Scientific theoretical problems of perfect human category in psychology. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences*, 7(8), 15–22.

Mohammadjani, E., Ghaderi, M., Maleki, H., Sadeghi, A., & Mosipour, N. (2023). A research synthesis of the components of teachers' cultural knowledge. *Theory and Practice in Curriculum*, 11(22), 51–88.

Mohammoudi, F., Aghdam Tabar, F., & Badri Gargari, R. (2024). Investigating the nature of science in high school biology textbooks. *Theory and Practice in Curriculum*, 12(23), 9–40.

Moin, M. (1996). *Persian Dictionary* (Vol. 2). Tehran: Amir Kabir.

Naderi, H., & Mousavi, S. M. A. (2022). A qualitative study on the prevalence of the idea of cultural collapse among elites: Myth or reality? *Iranian Cultural Research Quarterly*, 15(3), 139–170.

- Najafi, H., Maleki, H., Sobhani Nejad, M., & Mesbah, A. (2022). Theological foundations of the religious identity curriculum. *Research in Islamic Education Issues*, 30(55), 193–231.
- Rajabi, A. (2021). A comparative analysis of the concept of the perfect human from the perspectives of Ibn Arabi and the Imamate in Allameh Hilli's thought. *Journal of Science and Religion*, 12(1), 77–103.
- Rezaei, M. (2019). Analyzing and explaining the ethical functions of universities in contemporary times. *Strategic Culture Journal*, 12(47), 109–126.
- Salavati, A., & Kookaram, F. (2020). Explaining the threefold necessities of the perfect human from the perspectives of Ibn Arabi and Allameh Tabatabai. *Islamic Mysticism*, 17(64), 37–52.
- Salehzadeh, M., Ghorchian, N., Mohammaddavoodi, A., & Ghalavandi, H. (2019). Presenting a model to enhance professional teaching quality of faculty at Farhangian University. *Teaching Research*, 7(2), 227–249.
- Schubert, W. H. (2009). *Philosophical inquiry: Theoretical essay*, N. Salsabili (Trans.). In E. Short & M. Mehrmohammadi (Eds.), *Curriculum Studies Methodology*. Tehran: SAMT & Education Studies Institute.
- Sebkatakin, M., Amini, M., Rahimi, H., & Kiani, M. (2020). Evaluating faculty charisma and its role in experienced curriculum (Case study: Student-teachers of Farhangian University). *Islamic View on Educational Sciences*, 8(14), 203–221.
- Shanazari, J. (2023). Happiness and human prosperity from Farabi's perspective and its philosophical and cultural background. *Iranian Cultural Research Quarterly*, 16(4), 129–140.
- Seyyedlou, A., Ahanchian, M. R., Shabani Varki, B., & Sadeghzadeh Ghamsari, A. (2017). The intellectual human in Avicennian philosophy. *Education and Training*, 34(4), 81–107.
- Solati, A., & Kookaram, F. (2020). Explaining the threefold necessities of the perfect human from the views of Ibn Arabi and Allameh Tabataba'i. *Islamic Mysticism*, 17(64), 37–52.
- Weststrate, N. M., & Gluck, J. (2017). Hard-earned wisdom: Exploratory processing of difficult life experiences is positively associated with wisdom. *Developmental Psychology*, 53(4), 800–814.
- Zare, E., Shamsiri, B., Karimi, M. H., & Shahseni, Sh. (2023). Education from a cultural-anthropological perspective: *Essence and components*. *Strategic Studies in Culture*, 3(4), 109–141.
- Salimi, J., & Shahbazi, Z. (2017). Assessing faculty curriculum orientation: Case study of Kurdistan University. *Research in Curriculum Planning*, 14(52), 12–27.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی